

Antun Kukuljević (1776. – 1851.)

Obitelj Kukuljević podrijetlom je iz okolice Imotskog, odakle polovicom 16. st. dolaze na područje Senja. U prvoj polovici 17. st. stječu hrvatsko-ugarsko plemstvo, da bi se u drugoj polovici 17. st. jedna grana obitelji preselila u Međimurje. Tu je 1736. g. rođen Tomo Melkior Kukuljević koji će u braku s Evom pl. Noršić imati dva sina: stariji Franjo (1774.) začetnik je primorske (bakarske) grane obitelji, a dvije godine mlađi brat Antun Kukuljević začetnik je zagorske (varaždinske) grane. Odvjetnik Tomo Melkior se iz Međimurja preselio u Varaždin, gdje je najprije izabran za gradonačelnika, a zatim i za glavnog blagajnika Varaždinske županije. Antun Kukuljević krenuo je stopama svog oca. Pučku školu i tadašnju šestorazrednu Gimnaziju završio je u Varaždinu, filozofiju (tj. 7 i 8. razred gimnazije) u Zagrebu, a pravne nauke na Akademiji u Požunu.

Antun Kukuljević će kao vrlo mlad čovjek, zahvaljujući prije svega izvanrednim karakternim osobinama, napose zbog nepokolebljiva poštenja i oštroumnosti, te završenog studija prava, postići brojne ugledne položaje. Već 1795. g., dakle sa samo 19 godina, imenovan je pododvjetnikom Varaždinske županije, 1797. iurasorom (pristavom), a 1798. malim sucem Kotara Varaždinskog. U obavljanju svojih službi iskazivao je izuzetnu revnost i posvećenost poslu, te je 9. prosinca 1802. sa svega 26 godina, izabran za velikog suca Varaždinske županije. U, za Habsburšku monarhiju, teško vrijeme Napoleonskih ratova Antun Kukuljević predano obavlja poslove velikog suca. Njegova sposobnost i marljivost ne promiču ni Aleksandru grofu Erdödyju, koji će 17. svibnja 1813. g. imenovati Antuna Kukuljevića drugim podžupanom Varaždinske županije, što je u kolovozu potvrdila i glavna skupština Varaždinske županije. Napokon će, nakon smrti Baltazara Kovačocija, Antun Kukuljević u svibnju 1818. g. postati prvi podžupan. Budući da nasljedni veliki župani iz obitelji Erdödy tek povremeno borave u Varaždinu, Antun Kukuljević ovim imenovanjem postaje praktično prvi čovjek u upravi Varaždinske županije, kojom rukovodi punih 13 godina. U tom će razdoblju Kukuljević redovito zastupati Županiju u radu Hrvatskog sabora, a o svom radu u Saboru podnosi iscrpna izvješća na glavnim skupštinama Županije. Ovi izvještaji odišu Kukuljevićevim znanjem i domoljubljem. Kada je kralj Franjo II. iza stanke od 13 godina 1825. g. sazvao zajednički ugarsko-hrvatski sabor u Požunu, Antun Kukuljević je bio među tri nuncija koja je izabrao Hrvatski sabor da na zajedničkom saboru zastupaju hrvatske interese. Na saboru u Požunu Kukuljević je žestoko istupao protiv zahtjeva Mađara

da se u hrvatske škole, urede i sudove umjesto „mrtvog“ latinskog jezika uvede mađarski. Isto tako, hrvatski se nunciji odlučno zalažu za poreznu jednakost hrvatskih i slavonskih županija, jer su ove potonje Mađari počeli smatrati dijelom Mađarske i izjednačili ih u poreznim davanjima s ostalim mađarskim županijama. Hrvatski izaslanici, a posebno se u tome ističe Kukuljević, stalno ističu da Hrvatska nije sastavni dio Ugarske, već je savezno kraljevstvo s posebnim teritorijem, ravnopravno Ugarskoj *„koja joj nije mati, već sestra, i to mlađa, jer je Hrvatska starija država od Ugarske, a njenim se jezikom nikad nije služila“*. Po povratku iz Požuna Kukuljević je o svome radu izvijestio i glavnu skupštinu Varaždinske županije, koja je njegov rad odobrila burnim odobravanjem.

Rodni Varaždin Antun Kukuljević napušta 1831. g. kada ga kralj imenuje prisjednikom Banskog stola na čijem je čelu ban, te uz njega još 8 prisjednika. Došavši u Zagreb Antun Kukuljević postaje vatreni pristaša i zagovornik hrvatskog narodnog preporoda. Tako postaje jedan od rijetkih hrvatskih domoljuba srednje i starije generacije koji pristaju uz Gaja, kojeg podupiru uglavnom mlađi ljudi, poglavito studenti i đaci (grof Janko Drašković, protonotar Stjepan Ožegović, križevački podžupan Nikola Zdenčaj, veliki bilježnik Zagrebačke županije Herman Bužan). Koliki je značaj Antuna Kukuljevića u javnom životu Hrvatske tog vremena svjedoči i jedna bilješka (od 10. 7. 1837.) iz dnevnika Ivana Kukuljevića, Antunovog sina, u kojem bilježi da ga je tog dana posjetio u Beču Ljudevit Gaj te zamolio Ivana da ga preporuči ocu kako bi ga primio na razgovor. Ivan je uručio Gaju pismo za svog oca, a o Gajevom posjetu i sam piše ocu u pismu koje je, kako bi izbjegao moguće kontrole konfidenata, poslao ocu posredstvom sestre Ljubice. Da li je do planiranog susreta Gaja i Antuna Kukuljevića došlo ne znamo, ali Antun nastavlja do kraja života predano raditi na obrani hrvatskih interesa kako u Hrvatskoj tako i izvan nje.

Godine 1832. Hrvatski sabor ponovno bira nuncije za zajednički ugarsko-hrvatski sabor koji je sazvan u Požunu za 19. prosinac te godine. I ovaj puta Sabor bira provjerene rodoljube – za velikašku kuću grofa Janka Draškovića, a za zastupničku kuću Antuna Kukuljevića, Hermana Bužana i Stjepana Ožegovića. Na ovom Saboru Mađari vrlo agresivno iskazuju teritorijalne pretenzije prema Hrvatskoj te nastoje dokazati kako su Mađarske i Slavonija, Vojna Krajina te tzv. „Ugarsko primorje“ koje su od 1786. g. činili gradovi Rijeka i Bakar te Vinodol. Hrvatski zastupnici tome se odlučno protive, te 14. 4. 1834. g. izjavljuju da *„kralj ne smije nikada dopustiti komadanje Hrvatske jer je prisegao da će čuvati ne samo cjelokupnost Ugarske, već i Hrvatske“*. Antun Kukuljević i ostali hrvatski nunciji odlučni su i

u odbijanju mađarskog zahtjeva da se mađarski uvede kao nastavni jezik u sve hrvatske škole kao i onog da se za činovnike u Hrvatskoj uzimaju samo oni koji znaju mađarski jezik. Iako su obje kuće ugarsko-hrvatskog sabora većinom prihvatile ovakav mađarski prijedlog hrvatski nunciji se u srpnju 1835. g. obraćaju predstavkom kralju, koji je uskratio potvrditi ovaj zaključak ugarsko-hrvatskog sabora koji bi omogućio provođenje mađarizacije Hrvatske.

No, najveće zasluge u radu na zaštiti i unapređenju hrvatskih interesa Antun Kukuljević će steći kao vrhovni ravnatelj svih škola u Hrvatskoj i Slavoniji. Na tu dužnost kralj ga imenuje 3. prosinca 1836. g., a svečana instalacija u Zagrebu održana je 27. siječnja 1837. godine. Antun Kukuljević se našao na tom odgovornom mjestu u vrlo delikatnom trenutku. Naime, narodni pokret iz dana u dan uzima sve više maha, dolazi do sukoba s pristašama velikomađarske politike, zaredali su demonstracije i obračuni na javnim mjestima, a ubrzo i denuncijacije protiv Antuna Kukuljevića da kao vrhovni ravnatelj škole ne kažnjava krivce – dakako domoljubnu hrvatsku mladež, studente i učenike, ali i profesore. Osim toga, pristašama velikomađarske politike ne odgovara ni Kukuljevićeva odlučnost da ne dozvoli uvođenje mađarskog kao nastavnog jezika u hrvatskim školama. U odgovorima na prozivke Ugarskog namjesničkog vijeća Kukuljević ističe da drži da se obaveza izvođenja nastave na mađarskom jeziku ne odnosi na „*kraljevstvu Ugarske pripojene kraljevine Hrvatske i Slavonije*“. Osim toga napominje da polaznici gimnazije i kraljevske akademije vladaju tek osnovnim znanjem mađarskog jezika, te ne bi razumjeli izlaganja gradiva na mađarskom. S druge strane tek malobrojni profesori mogu predavati na mađarskom jeziku. Naposljetku Kukuljević u svom dopisu Ugarskom namjesničkom vijeću od 16. 8. 1841. g. zaključuje: „*Stoga moram otvoreno i svjesno izjaviti da se u ovom školskom okružju, u ovako kratko vrijeme mađarski jezik nikako ne može uvesti kao nastavni, ... Ujedno službeno dodajem: iako je korist koju bi pridružene kraljevine imale od učenja mađarskog jezika bjelodana i stoga je posvema poželjno da školska omladina još od rane dobi usvoji temelje ovog jezika, ipak, ... ako se ne uzmu takvi učitelji koji učenje ovog jezika zgodnim načinom izlaganja mogu svakako olakšati i učenicima učiniti veselim i zabavnim, a ujedno su dobri znalci ovdašnjeg narodnog jezika, imajući u vidu da razvoj i njegovanje vlastitog narodnog jezika svakim danom sve više ispunjava duše omladine, moram iskazati svoje duboko osvjedočenje: kako sada stvari stoje, dok god se zadrži sadašnje stanje, jedva da ima nade da se ovdje ikada ikakva znanost s uspjehom predaje na mađarskom jeziku....tako će i nadalje biti jer je korištenje ovog jezika u ovim krajevima i rijetko i neznatno*“. Tako će Kukuljević na domišljat način nastojati izbjeći

nametanje mađarskog kao nastavnog jezika. No, stalni pritisci Ugarskog namjesničkog vijeća na vrhovnog ravnatelja škola ne prestaju, pa mu upućuju naputke u kojima ga prozivaju zbog oslobađanja stranih studenata obaveze učenja mađarskog jezika, kao i primjene Gajevog pravopisa u udžbenicima tiskanim na hrvatskom jeziku u sveučilišnoj tiskari. Svakako da je i govor Ivana Kukuljevića u Hrvatskom saboru 2. svibnja 1843. u kojem se srčano zalaže za uvođenje hrvatskog jezika kao službenog dodatno narušilo položaj njegovog oca Antuna. Ugarsko namjesničko vijeće poduzima sve kako bi ga kompromitiralo pred kraljem i onemogućilo njegovo daljnje djelovanje. Svjestan svog teškog položaja i potpune opstrukcije njegovog djelovanja od strane Ugarskog namjesničkog vijeća on će u predstavci kralju od 11. listopada 1843. g. ponuditi ostavku na mjesto vrhovnog ravnatelja škola, ističući da će zadržati mjesto prisjednika Banskog stola jer ova dužnost „... *traži ponajviše poznavanje prava i čist sud, osjećam se sposobnim da je valjano obavljam.*“, a ova će mu služba, kako sam ističe, osigurati barem minimalnu materijalnu sigurnost. Odgovor na svoju predstavku nije dobio, a kao povod za konačni obračun Ugarskog namjesničkog vijeća s Antunom Kukuljevićem bio je izgred akademske mladeži u Karlovcu 9. prosinca 1843. g. Kao odgovor na istragu koju je o tom događaju proveo Kukuljević, Ugarsko namjesničko vijeće iznosi niz optužbi na račun Kukuljevića zbog „...*održavanja školske stege koja se kreće od opasne blagosti do lažne strogosti...*“. Stoga će na prijedlog Ugarskog namjesničkog vijeća kralj Ferdinand V. konačno 7. veljače 1844. g. donijeti odluku o smjeni Antuna Kukuljevića, koji je u 7 godina svog upravljanja školstvom u Hrvatskoj dao podići čak 49 škola među kojima i one u Jalžabetu, Martijancu, Velikom Bukovcu, Radovanu i Cvetlinu, te je svojim djelovanjem u mnogim sredinama utjecao na podizanje svijesti o važnosti škola i pučke naobrazbe.

O ugledu i značaju Antuna Kukuljevića svjedoči i nekoliko podataka koje ću tek spomenuti. Kao kraljevski povjerenik proveo je obnovu gradskog poglavarstva u Karlovcu i Sisku. Kada je u svojstvu kraljevog povjerenika došao 13. studenog 1841. g. u Karlovac, spjevat će mu Ivan Mažuranić, kasnije prvi ban pučanin, pjesmu „Rodoljubni pozdrav“. Svoj zadatak u Karlovcu i Sisku Kukuljević je uspješno obavio na svestrano zadovoljstvo, a grad Sisak će mu već tada iskazati priznanje imenovanjem jedne ulice njegovim imenom.

Antun Kukuljević je novčano podupirao gospodarske i kulturne projekte u Hrvatskoj. Aktivni je član i jedan od utemeljitelja Hrvatsko – slavonskog gospodarskog društva osnovanog 1841. g. Ovo je Društvo po zamisli grofa Janka Draškovića trebalo postati

stožerom narodnog preporoda. Još važniju ulogu imao je u djelovanju Hrvatskog glazbenog zavoda. Kao veliki poklonik glazbe i izvrstan flautista, izabran je 25. studenog 1838. g. predsjednikom Zavoda i tu će dužnost obnašati sve do 1844. godine.

Činjenica da ga grofica Eleonora Patačić 1828. g. oporučno imenuje upraviteljem Zaklade za pomoć kmetovima, koju je grofica ustanovila za svoje kmetove na imanjima Vidovec, Gušćerovec, Kalnik i Martijanec ukazuje nesumnjivo i na još jednu karakternu crtu Antuna Kukuljevića – društvenu i socijalnu odgovornost. Upravljajući Zakladom od 1834. (kada umire grofica) do 1851. g. brinuo se u najtežim trenucima o pružanju materijalne potpore kmetovima na bivšim grofičinim posjedima.

Unatoč tome što je „...sve moći i čitav svoj život posvetio vjernoj službi blaženoj kraljevskoj kući i svojoj domovini...“ konačna će mu nagrada biti dekret kojim je nakon 19-godišnje službe 1850. g. bio suspendiran s mjesta prisjednika Banskog stola bez ijedne riječi priznanja za tu službu, što je inače bio običaj i na što je imao pravo. O tome će njegov sin u „Skici povijesti obitelji Kukuljević“ zapisati: „*Pošao je u mirovinu bez ikakove pohvale ili priznanja, zaboravljen od vlasti i nacije*“.

Nakon umirovljenja povukao se na svoje ljubljeno imanje Tonimir, gdje je preminuo u petak 28. kolovoza 1851. g. u 9 sati navečer „...u naručju svoga sina Ivana i svoje mile snahe Kornelije...“ (Album zaslužnih Hrvata XIX. st.). Sahranjen je uz ovu kapelicu dva dana kasnije. Na metalnom križu glagoljski je natpis: „*Zahvalan sin svome otcu*“, a na mramornoj ploči: „*Ovdje leži Antun Kukuljević Sakcinski, kr. savjetnik, učiona vrhovni ravnatelj i vis. ban. stolice prisjednik. Živio je za svoj dom i obitelj. Umro 28. kolovoza 1851. u 76. godini starosti svoje*“.

Želio bih istaknuti da je Ivan doista izuzetno cijenio svog oca o čemu svjedoči sačuvana korespondencija iz koje je razvidno da su u stalnom kontaktu. Posljednje Antunovo pismo sinu Ivanu, koje se čuva u našem varaždinskom Arhivu, datirano je s 4. 8. 1851. g. Iz sadržaja ovih pisama vidljiv je brižan odnos sina prema ocu, ali i živ interes i briga Antuna Kukuljevića za ljubljenu mu domovinu do samog kraja.